

Náhrada nemajetkové újmy

Účelem § 2959 o. z. je odčinit újmu za psychické útrapy způsobené vnímáním smrti blízké osoby a za jiné citové strádání, například za obavy o budoucnost. Kritérium existenční závislosti na zemřelém má zohlednit především obavy pozůstalého o jeho budoucnost, které nikterak nesouvisí s tím, zda poškozenému vznikl rovněž nárok na peněžitou dávku dle § 2962 a násl. o. z., a nelze jej chápat pouze jako finanční závislost, neboť nemusí mít podobu výlučně finančního zabezpečení. Náhrada by mohla být zvýšena jen tehdy, byla-li by prokázána ekonomická závislost pozůstalého na zemřelém.

Majetkové poměry škůdce je třeba vnímat jako výjimečný nástroj, který umožní zmírnit v konkrétním případě přílišnou tvrdost, kterou by představovala jinak odůvodněná výše náhrady.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 25 Cdo 1835/2020-218 ze dne 13.5.2021)

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci žalobců: a) K. V., narozen dne XY, bytem XY, b) J. V., narozen XY, bytem XY, c) J. L., narozena XY, bytem XY, a d) E. M., narozena XY, bytem XY, všichni zastoupeni Mgr. R.V., advokátem se sídlem P., proti žalované: Česká podnikatelská pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem P., o zaplacení 11 000 000 Kč, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 24 C 53/2017, o dovolání žalobců proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 11. 2019, č. j. 17 Co 255/2019-193, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 11. 2019, č. j. 17 Co 255/2019-193, se zrušuje a věc se vrací odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 7. 11. 2019, č. j. 17 Co 255/2019-193, potvrdil rozsudek ze dne 1. 2. 2019, č. j. 24 C 53/2017-162, jímž Obvodní soud pro Prahu 8 zamítl žalobu, kterou se žalobce a) domáhal zaplacení částky 3 800 000 Kč, žalobce b) částky 3 800 000 Kč, žalobkyně c) částky 600 000 Kč a žalobkyně d) 2 800 000 Kč, jako peněžité náhrady za duševní útrapy spojené s úmrtím jejich dvou blízkých osob, a rozhodl o nákladech řízení; rozhodl rovněž o nákladech odvolacího řízení. Soudy vyšly ze zjištění, že v roce 2015 při dopravní nehodě zaviněné řidičem vozidla pojištěného u žalované zemřeli manželé V., rodiče žalobců a) a b) (dále též jen „rodiče“). Žalobkyně c) je partnerkou žalobce a), žalobkyně d) rodinnou přítelkyní zesnulých manželů. Rodina žalobců byla semknutá, žalobci se pravidelně v průběhu pracovního týdne setkávali u manželů V. na oběd či na posezení u kávy. Žalobce a) s rodiči provozoval penziony na Kokořínsku, byli mu oporou nejen při léčbě onkologického onemocnění, ale i v běžném životě, svého otce vnímal jako mentora. Manželé V. pomáhali žalobci a) a jeho partnerce s výchovou jejich nezletilé dcery, všichni společně trávili víkendy, zpravidla i s rodinnou přítelkyní – žalobkyní d). Žalobce a) s rodiči od roku 1989 pravidelně trávil dovolené v zahraničí, neboť vzhledem k jejich jazykové nevybavenosti jim chtěl umožnit poznávat svět. Některé zahraniční cesty s rodiči absolvoval žalobce b). I ten s nimi byl v každodenním minimálně telefonickém kontaktu a pravidelně s nimi trávil víkendy. Žalobkyně d) začala u manželů V. pracovat v roce 1995, bývala s nimi celý den již od ranních hodin, postupně se spřátelili, ona je vnímala jako svou vlastní rodinu, trávila s nimi i svůj volný čas a pomáhala jim s výchovou jejich vnučky. Žalovaná mimosoudně zaplatila každému z žalobců a) a b) 1 200 000 Kč, žalobkyni c) 400 000 Kč a žalobkyni d) 200 000 Kč, požadavek na další odškodnění odmítla s tím, že vyplacené plnění odpovídá konkrétním okolnostem v porovnání s obdobnými případy popsány v

judikaturě vyšších soudů. Odvolací soud ve shodě se soudem prvního stupně dospěl k závěru, že žalovaná je povinna poskytnout pojistné plnění v souvislosti s újmou vzniklou žalobcům podle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, (dále jen „o. z.“) ve spojení s § 9 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozila. Vzal v úvahu kritéria vyplývající z judikatury Nejvyššího i Ústavního soudu sloužící k objektivizaci újmy (zejména z rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015, a z nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14), poukázal na soudní rozhodnutí v obdobných věcech a v nich přiznaná odškodnění. Konstatoval, že při stanovení výše náhrady lze vyjít ze základního rozpětí určeného Nejvyšším soudem pro skupinu citově nejbližší spjatých osob (rodiče, děti a manžel) v rozmezí 240 000 Kč až 500 000 Kč a určil základní částku pro odškodnění na 510 920 Kč jakožto dvacetinásobek průměrné mzdy v roce 2014. Vzhledem k tomu, že za útrapy spojené s úmrtím dvou blízkých osob bylo žalovanou každému z pozůstalých synů vyplaceno 1 200 000 Kč, snaše zesnulých 400 000 Kč a rodinné přítelkyni 200 000 Kč, dospěl k závěru, že plnění, která poskytla žalovaná, byla přiměřená. Zohlednil mimořádné vztahy žalobců se zesnulými, které byly intenzivní, harmonické, plné lásky, porozumění a spolupráce, jakož i skutečnost, že manželé V. byli stmelujícím článkem celé rodiny. Přihlédl také k tomu, že škůdce zemřel a jeho rodina se žalobcům neomluvila, ani je nekontaktovala. Vzal však v úvahu též okolnost, že zemřeli v důchodovém věku, synové s nimi prožili větší část svého života a žádný z žalobců nebyl na zesnulých existenčně závislý. Manželé V. měli možnost nejen oběma synům, ale i družce žalobce a) i žalobkyni d) předat své životní zkušenosti a rady. Odvolací soud vzhledem k argumentaci žalobců v odvolání zdůraznil, že mimořádnost jejich vztahu k zesnulým vzal v potaz při úvaze o výši náhrady, když shledal odpovídajícími žalovanou vyplacené částky, které jsou vyšší než v případě „neutrálních“, běžných rodinných a jiných blízkých vztahů.

Rozsudek odvolacího soudu napadli žalobci dovoláním, jehož přípustnost dovozují z § 237 o. s. ř. tím, že: a) odvolací soud se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe, neboť nevzal v potaz všechny okolnosti hodné zvláštního zřetele, konkrétně okolnost, že zemřely dvě osoby najednou, čímž pozůstalým vznikla ztráta a šok mnohem vyšší než dvojnásobná (odvolací soud pouze sečetl částky přiznané jako náhradu újmy za každého ze zesnulých); b) odvolací soud nesprávně vyřešil otázku, která dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla řešena, zda k hledisku možné ekonomické likvidace škůdce uloženou výši náhrady újmy je nezbytné přihlížet i v případě, kdy škůdce zemřel; c) rozhodnutí závisí na vyřešení otázky, která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, a to otázky modifikace základní částky náhrady újmy s ohledem na specifické okolnosti, když v rozsudku ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1901/2018, uvedl, že by měla být zvýšena v řádu desítek procent, avšak v rozsudku ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018, neshledal nepřiměřenou náhradu představující šedesátinásobek průměrné mzdy a konečně tím, že d) otázka kritéria finanční závislosti na zesnulém pro účely určení nároku na náhradu újmy by měla být dovolacím soudem řešena jinak. Žalobci jsou přesvědčeni, že by výše náhrady neměla být snížena s odůvodněním, že žalobci nejsou na zesnulých ekonomicky závislí, neboť ekonomická závislost s duševními útrapami nijak nesouvisí a k vyrovnání případné finanční závislosti či nesoběstačnosti pozůstalých slouží instituty peněžitých dávek zakotvené v § 2962 až § 2966 o. z. Závěrem navrhli zrušení rozsudku a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaná se ve vyjádření k dovolání ztotožnila se závěry odvolacího soudu, setrvala na tom, že plnění, které poskytla žalobcům, bylo přiměřené a odpovídalo okolnostem případu, a proto navrhla dovolání odmítnout.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění zákonné podmínky advokátního zastoupení dovolatelů (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.) a je přípustné podle § 237 o. s. ř. pro posouzení významu okolnosti, že žalobci současně ztratili dvě osoby blízké, pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy, která v

rozhodovací praxi Nejvyššího soudu zatím nebyla výslovně řešena.

Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Pro účely objektivizace výše náhrady, která má zamezit libovůli ze strany soudů, byla Ústavním soudem v nálezu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, a Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, publikovaném pod č. 85/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, demonstrativním způsobem uvedena kritéria, ke kterým mají soudy při stanovení výše náhrady újmy podle § 2959 o. z. přihlídnout. Podle citovaných rozhodnutí je třeba zohlednit okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a eventuálně jiná satisfakce (jako např. omluva, správné postihy škůdce či jeho trestní odsouzení), která obvykle není sama o sobě dostačující, její poskytnutí však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění. Předpokládá se, že běžné rodinné vztahy mají určitou kvalitu, důvodem pro zvýšení náhrady proto mohou být vztahy mimořádně blízké a kvalitní, naopak pro úvahu o nižší náhradě by měly svědčit slabší než obvyklé vazby mezi zemřelým a pozůstalou osobou. Zohlednit lze rovněž, byl-li pozůstalý očitým svědkem škodní události, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či jakým způsobem se o nich dozvěděl. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především jeho postoj ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce, které jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek. Za základní částku náhrady, modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek, lze považovat v případě nejblíže osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného.

Zahyne-li v důsledku škodní události více než jedna osoba, mělo by se to projevit ve zvýšení náhrady blízkému pozůstalému nad rámec pouhého součtu přiměřených náhrad za ztrátu každé z osob, jež zemřely. Tím spíše se toto východisko uplatní v případě úmrtí obou rodičů při stanovení náhrady za duševní útrapy pozůstalého (byť zletilého a zaopatřeného) potomka. Ztráta obou rodičů současně je nepochybně objektivně způsobila přivodit člověku bolestnější prožitek, než ztráta jednoho z rodičů při zachování možnosti hledat oporu a lásku u druhého z rodičů, proto by náhrada za duševní útrapy spojené s jejich úmrtím měla být vyšší než součet náhrad, jež by pozůstalému náležely při úmrtí jednoho každého z rodičů.

V nálezu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, Ústavní soud vyslovil, že po důkladném zhodnocení všech relevantních kritérií musí obecné soudy ve svých rozhodnutích řádně vyložit, jakým způsobem jednotlivá kritéria posoudily a jak se to které kritérium podílelo na určení konečné výše relativní náhrady. Absence náležitého zohlednění kritérií pro stanovení výše finanční náhrady může představovat porušení práva na spravedlivý proces a práva na ochranu soukromého a rodinného života dle čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Námitka, že odvolací soud nezohlednil okolnost, že žalobci ztratili současně dvě blízké osoby, přičemž u žalobců a) a b) šlo o rodiče, je důvodná. Odvolací soud sice při úvaze o výši přiměřené satisfakce správně ve prospěch vyšší než průměrné náhrady vzal v potaz mimořádně kvalitní a úzké rodinné a přátelské vztahy žalobců se zesnulými, zohlednil skutečnost, že viník nehody zemřel a jeho pozůstalí žalobce nijak nekontaktovali, vzal však rovněž v úvahu, že poškození zemřeli v důchodovém věku, žalobci a) a b) s nimi prožili podstatnou část života, ani jeden ze synů na nich nebyl existenčně závislý, většina podnikatelských aktivit poškozených byla v době jejich smrti již převedena na

žalobce a). Z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu však není zřejmé, zda a jakým způsobem se v jeho úvahách promítla skutečnost, že šlo o současné úmrtí dvou blízkých osob, ve vztahu k žalobcům a) a b) rodičů. Tento nedostatek způsobuje, že nelze přezkoumat, zda hodnocení odvolacího soudu dostalo zásadě proporcionality, neboť bez řádného posouzení všech rozhodných kritérií a jejich odůvodnění ani není možno soudem uvažované náhrady porovnat s náhradami присouzenými v jiných případech zásahu do osobnostních práv.

Z těchto důvodů Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1, 2 o. s. ř.), v němž odvolací soud posoudí žalobci uplatněné nároky při zvážení nejen všech kritérií plynoucích z již citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ale též s přihlédnutím ke shora formulovanému názoru o odpovídající míře zvýšení náhrady při ztrátě dvou blízkých osob. Právní názor uvedený v tomto rozsudku je závazný.

Nad rámec důvodů, pro které dovolací soud přistoupil ke zrušení napadeného rozsudku, lze k dalším dovolacím námitkám dodat, že otázka, zda je k možné ekonomické zátěži škůdce uloženou náhradou nezbytné přihlížet i v případě, kdy škůdce zemřel, není v projednávané věci relevantní. Majetkové poměry škůdce je třeba vnímat jako výjimečný nástroj, který umožní zmírnit v konkrétním případě přílišnou tvrdost, kterou by představovala jinak odůvodněná výše náhrady. Z odůvodnění napadeného rozsudku se ani nepodává, že by odvolací soud toto kritérium bral v úvahu.

Námitka, že modifikace základní částky náhrady újmy je v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena rozdílně, není důvodná. Naopak, i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018, ve kterém byl jako přiměřená náhrada stanoven šedesátinásobek průměrně mzdy (namísto dvacetinásobku), plně respektuje tezi, že má-li orientační určení výše náhrad sjednotit soudní praxi a dosáhnout účelu sledovaného v § 13 o. z. (tj. v obdobných případech rozhodnout obdobně), měla by být základní částka modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, stížnost proti němu byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. IV. ÚS 4156/18). Jinými slovy řečeno, obvykle platí pravidlo modifikace základní částky jen v řádu desítek procent, nastanou-li však okolnosti mimořádné až extrémní, je možné shledat přijatelným i vícenásobek základní částky. K tomu ostatně dospěl Nejvyšší soud i v rozsudku ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1901/2018, na který odkazují žalobci, když shledal přiměřeným navýšení základní náhrady o téměř 100 %. Ostatně uvedené výchozí částky jsou pouhým základem pro výpočet odčinění imateriální újmy - vodítkem, od kterého se soud „odrazí“ a zváží, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od základu (ať již směrem nahoru, nebo i dolů, neboť obojí je možné); jen tak zůstává soudní rozhodování činností jedinečnou a nezávislou, nikoliv mechanickou (srov. nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19).

Dovolací soud nepřisvědčil ani námitce, že otázka kritéria finanční závislosti na zesnulém pro účely určení nároku na náhradu újmy by měla být dovolacím soudem řešena jinak, když podle dovolatelů s duševními útrapami nijak nesouvisí. Účelem § 2959 o. z. je odčinit újmu za psychické útrapy způsobené vnímáním smrti blízké osoby a za jiné citové strádání, například za obavy o budoucnost. Kritérium existenční závislosti na zemřelém, s nímž se v odůvodnění svého rozhodnutí odvolací soud vypořádal, má zohlednit především právě obavy pozůstalého o jeho budoucnost, které nikterak nesouvisí s tím, zda poškozenému vznikl rovněž nárok na peněžitou dávku dle § 2962 a násl. o. z., a nelze jej chápat pouze jako finanční závislost, neboť nemusí mít podobu výlučně finančního zabezpečení. Náhrada by mohla být zvýšena jen tehdy, byla-li by prokázána ekonomická závislost pozůstalého na zemřelém, což v daném případě nebylo.

Další články:

- [Náhrada škody](#)
- [Nájemné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odměna advokáta \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Péče o dítě \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Smlouva o smlouvě budoucí \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Daňová exekuce](#)
- [Cenové rozhodnutí rozporné se zákonem](#)
- [Autonomie vůle](#)
- [Adhezní nárok \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zmatečnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Střídavá péče](#)